

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.77-94>

УДК: 327(73):355.014(470:477)

© Віктор Пашков¹

ЄВРОПЕЙСЬКА КРИЗА БЕЗПЕКИ ТА ПОЗИЦІЯ США (наприкінці 2021 – на початку 2022 рр.)

У статті проаналізована позиція адміністрації Дж. Байдена щодо кризи безпеки в Європі, яка виникла наприкінці 2021 р. внаслідок агресивних дій Росії навколо кордонів України. Ця безпекова криза мала об'єктивний характер, що був зумовлений зміною підходу Кремля до вирішення українського питання та його прагненням збільшити свій геополітичний вплив у регіоні. Встановлено, що у відповідь на військові приготування Москви адміністрація Дж. Байдена розробила та задіяла комплексний пакет заходів стримування, орієнтованих при цьому на дипломатичне вирішення протиріч із Росією.

Американська стратегія антикризового управління включала дипломатичний тиск, оприлюднення частини розвідданих щодо військових планів Кремля, посилення військової присутності США в Європі, насамперед у Східній Європі, розробку спільно із союзниками пакету економічних санкцій проти Росії на випадок вторгнення, надання Києву додаткової військової допомоги. Разом із тим, нерішучість і обережність адміністрації Дж. Байдена, публічне визначення для себе «червоних ліній» підживили дієвість американської стратегії, оскільки сприймалися російським керівництвом як слабкість, і лише підігрівали агресивні наміри Кремля та впевненість у перемозі над Україною. Спираючись на песимістичні прогнози американських розвідувальних служб, високопосадовці адміністрації США готувалися до того, що Україна зазнає швидкої поразки та окупації. Виходячи з цього, головними завданнями стратегії адміністрації Дж. Байдена у цій кризі стало посилення захисту східного флангу НАТО та недопущення поширення війни за межі української території.

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, E-mail: viktor.pashkov.polit@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>.

Ключові слова: криза безпеки, російське вторгнення, стратегія стримування, економічні санкції, військова допомога, сфери впливу.

The European Security Crisis and the Position of the United States in Late 2021 – Early 2022

The article analyses the position of the J. Biden administration on the security crisis in Europe that arose at the end of 2021 as a result of Russia's aggressive actions around Ukraine's borders. This security crisis was objective in nature, caused by the Kremlin's changing approach to the Ukrainian issue and its desire to increase its geopolitical influence in the region. It has been found that in response to Moscow's military preparations, the Biden administration has developed and implemented a comprehensive package of deterrence measures, focusing on the diplomatic resolution of contradictions with Russia.

78 — *The US anti-crisis management strategy included diplomatic pressure, disclosure of some intelligence on the Kremlin's military plans, strengthening the military presence in Europe, especially Eastern Europe, developing a package of economic sanctions against Russia in case of an invasion, and providing Kyiv with additional military assistance. At the same time, the indecision and caution of the Biden administration and the public definition of 'red lines' undermined the effectiveness of the US strategy, as they were perceived as weakness by the Russian leadership and only fuelled the Kremlin's aggressive intentions and confidence in its victory over Ukraine.*

Based on pessimistic forecasts by US intelligence agencies, senior US administration officials were preparing for imminent defeat and occupation of Ukraine. The main objectives of the Biden administration's strategy in this crisis were to strengthen the defence of NATO's eastern flank and to prevent the war from spreading beyond Ukrainian territory.

Keywords: security crisis, Russian invasion, deterrence strategy, economic sanctions, military assistance, spheres of influence.

Постановка наукової проблеми. Триваюча російсько-українська війна стала найбільш масштабним військовим конфліктом у Європі з 1945 р., розхитавши архітектуру регіональної безпеки. Російське вторгнення в Україну стало апогеєм загострення геополітичних протиріч між Україною та РФ, Росією та Заходом, які перенеслися зі сфери дипломатії на поле бою. Водночас це зіткнення сторін значною мірою є логічним і природним результатом накопичення протиріч між

ними, яке тривало з кінця 1990-х рр. Реваншистська політика Кремля об'єктивно підштовхувала РФ до конфронтації із Заходом і тиску на Україну. З моменту розпаду СРСР головним геополітичним пріоритетом Москви на пострадянському просторі була реінтеграція регіону з метою відновлення свого статусу великої держави. Україні, враховуючи її розташування та ресурсний потенціал, відводилася одна з ключових ролей у російських планах. Натомість українські лідери вбачали в інтеграції до Європи, підтримці відносин стратегічного партнерства із США важливий інструмент зміцнення незалежності та послаблення російського впливу. У свою чергу Захід після 1991 р. інтегрував країни ЦСЄ а також зміцнив відносини із більшістю пострадянських країн, що супроводжувалося поширенням західних цінностей, товарів і впливу.

У контексті українсько-російської війни актуальним є висвітлення та аналіз кризи безпеки в Європі, яка передувала російському вторгненню в Україну у лютому 2022 р., щоб зрозуміти її перебіг, зусилля та позиції сторін, а головне дати відповідь на питання, чи можна було уникнути цієї війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародна ситуація та безпекова криза навколо України напередодні російського вторгнення є недостатньо вивченими у науковій літературі. Переважна більшість українських і зарубіжних дослідників висвітлюють цю тему вкрай поверхнево у рамках розгляду причин і перебігу самої українсько-російської війни. Серед нечисленних наукових праць, які присвячені безпосередньо цій темі, можна відзначити статті Т. Грищенко та І. Добрий-Вечора та В. Климовця та І. Мартинчука. Автори першої висвітлюють погляди різних груп в американській політиці на загрозу російського вторгнення в Україну та підтримку Києва наприкінці 2021 – на початку 2022 рр. І. Мартинчук і В. Климовець висвітлюють спроби США врегулювати дипломатичним шляхом загострення на українсько-російському кордоні у квітні та восени 2021 р. Такі вчені, як О. Буряченко, С. Віднянський, А. Мартинов розглядають безпекову кризу навколо України наприкінці 2021 р. як результат неоімперської політики Москви та нерішучої позиції та прорахунків Заходу.

Метою статті є дослідження позиції та стратегії адміністрації Дж. Байдена щодо кризи безпеки в Європі наприкінці 2021 – на початку 2022 р., пов'язаної із військовими планами та приготуваннями росії навколо кордонів із Україною.

Виклад основного матеріалу. Восени 2021 р. відносини у трикутнику Захід-Україна-Росія перейшли у режим антикризового управління через агресивні дії Кремля. Після проведення масштабних навчань «Захід-2021» у вересні Москва залишила значну частину задіяних військ у прикордонних з Україною регіонах і постійно збільшувала кількість важкої техніки та бойової авіації. На початок грудня РФ сконцентрували уздовж кордону з Україною понад 90 тис. військових, що викликало занепокоєння на Заході. При цьому російські представники уникали чіткості у визначеності цілей військових приготувань і звинувачували Київ у нагнітанні ситуації на Донбасі.

У жовтні 2021 р. адміністрація Дж. Байдена ініціювала широку інформаційну компанію, наголошуючи на зростанні воєнної загрози для України. Американські розвідувальні служби вже тоді отримали інформацію, що в. путін з вузьким колом радників планує повномасштабне вторгнення в Україну, прагнучи припинити рух Києва на Захід. 2-3 листопада 2021 р. директор ЦРУ В. Бернс відвідав Москву, де зустрівся з російськими високопосадовцями, а також провів телефонну розмову з російським лідером в. путіним. Метою поїздки було з'ясування намірів російського керівництва щодо переміщення військ навколо України. За свідченням Бернса, під час розмови російський диктатор цинічно схилився до рішення про вторгнення та висловлював впевненість, що російські війська досягнуть успіху з мінімальними втратами, а Київ швидко капітулює (Буряченко, 2023, 76).

Російське керівництво з середини 2000-х рр. послідовно виступало за перехід від однополярного світового порядку на чолі з США до багатопольярного світу, основу якого становили б баланс сил і співпраця великих держав. Лише останні, на думку російських політиків і дипломатів, володіють реальним суверенітетом і стратегічною самостійністю у міжнародній політиці. Решта ж країн тією чи іншою мірою залежать у своїй зовнішній політиці від центрів сили. Такі геополітичні уявлення російської еліти фактично є відродженням доктрини Брежнева, яка використовувалася Москвою щодо країн-членів ОВД у часи «Холодної війни» (Лоссовський, 2018, 23). Однак у сьогоднішніх реаліях її географічний фокус обмежується територією колишнього СРСР, окрім країн Балтії.

Цілі Кремля передбачають закріплення власної привілейованої сфери впливу на пострадянському просторі, залякування Заходу непередбачуваністю своєї поведінки у військово-політичній сфері та,

за можливості, схиляння США до угоди про поділ сфер впливу в дусі Ялтинської конференції 1945 р.

Щодо України Росія з 2014 р. проводила цілеспрямований курс на економічне виснаження та політичну дестабілізацію країни з метою нав'язування Києву доктрини обмеженого суверенітету. Стратегічний пріоритет Москви у вигляді слабкої та керованої України залишається незмінним. Метою цієї політики був примус українського керівництва до юридичного визнання втрати Криму та Севастополя та контролю над частиною територій Донецької та Луганської областей (через Мінські угоди), а також відмови від євроатлантичної та європейської інтеграції. У цьому контексті Москва послідовно здійснювала опосередкований тиск на Україну у формі будівництва нових військових баз і проведення маневрів біля кордонів, мілітаризації Криму, включно з розміщенням там наступальних озброєнь, збереження жевріючого збройного конфлікту на Донбасі, фінансової та політичної підтримки проросійських сил в українській політиці.

Через непослідовність своєї зовнішньої політики та несприйняття Заходом як своєї частини Україна після розширення НАТО на схід потрапила у сіру зону безпеки, не маючи ані гарантій безпеки, ані реальних перспектив на приєднання до НАТО, що стимулювало спроби Москви повернути країну під свій контроль. Фактично аморфним рішенням Бухарестського саміту 2008 р. про перспективу членства України в НАТО у майбутньому, але без визначених дат і механізмів, Захід певною мірою повісив на неї мішень (Kanet, 2021, 247).

Дозвіл на добудову «Північного потоку – 2» та поспішний вихід американських військ з Афганістану були сприйняті у Кремлі як прояви слабкості нової адміністрації Дж. Байдена (Моренчук, Колесниченко, 2023, 39). У свою чергу енергетична криза в Європі, зміна влади у Німеччині та суспільне розчарування В. Зеленським в Україні створили, на думку в. путіна, вікно можливостей для розв'язання українського питання, включно з проблемами Криму та Донбасу. Їх успішне вирішення мало повернути Україну в зону впливу Росії.

Реагуючи на військові приготування Москви та дані розвідки, США вдалися до комплексного пакету заходів стримування – дипломатичного тиску, консолідації європейських союзників, розробки спільно з ЄС і G7 жорстких економічних санкцій проти Росії на випадок військової ескалації, включно з закриттям проекту «Північний потік – 2», збільшення присутності американських військ у Східній

Європі, відправки додаткової військової допомоги Києву. Щоб переконати європейців у реальності загрози, зокрема Париж і Берлін, які скептично ставилися до можливості російського вторгнення в Україну, адміністрація Дж. Байдена поділилася з ключовими союзниками в Європі розвідувальними даними про військові плани Москви. Окрім того, для стримування Кремля США пішли на безпрецедентний крок, почавши оприлюднювати через ЗМІ частину даних розвідки щодо російських намірів, щоб збити з пантелику Кремль і запобігти вторгненню.

Україна для посилення оборони просила у США системи ППО і ПРО, зокрема ЗРК «Patriot» і «Stinger», засоби РЕБ, протикорабельні ракети «Harpoon», системи захисту від кібератак, ПТРК «Javelin», гелікоптери Mi-17 та Black Hawk, боеприпаси, гранатомети, медичне обладнання (Lanoszka, and Becker, 2023, 178). 18 листопада 2021 р. Вашингтон відвідав міністр оборони України О. Резніков для обговорення військових потреб. Після цього візиту до Києва було направлено групу американських фахівців для оцінки стану і потреб української системи ППО.

82

В адміністрації Дж. Байдена не було єдності щодо стратегії підтримки України. Міністр оборони Л. Остін пропонував широкий набір заходів – відправку військових кораблів до Чорного моря, надання Україні ПТРК «Javelin», ЗРК «Stinger», мінометів, допомоги у кіберзахисті, а також п'яти гелікоптерів Mi-17, які раніше призначалися для Афганістану, розгортання американських військ на східному фланзі НАТО, щоб заспокоїти союзників. Натомість радник президента з питань національної безпеки Дж. Салліван вважав, що відправка ЗРК «Stinger» і гелікоптерів може бути розцінена Кремлем як провокаційний крок.

Серед провідних європейських країн також не було єдності щодо ставлення до безпекової кризи навколо України. Британський уряд на чолі прем'єр-міністром Б. Джонсоном заявив про рішучу підтримку суверенітету України та необхідність надати їй оборонні летальні озброєння. У новому німецькому уряді, сформованому 8 грудня 2021 р. СДПН, партією вільних демократів і зеленими, були переконані, що українська армія не має шансів у протистоянні з російськими військами. Тому у Берліні вважали, що у разі повномасштабного вторгнення найбільш сприятливим варіантом розвитку подій буде швидка поразка України. Така цинічна позиція була зумовлена праг-

ненням федерального уряду О. Шольца зберегти вигідне російсько-німецьке партнерство у сфері енергетики та економіки (Glavcom.ua, 2022). При цьому новий уряд ФРН зберіг вето, накладене урядом А. Меркель, на придбання Україною через профільне агентство НАТО антиснайперських систем і антидронових рушниць. Натомість у Парижі навпаки не вірили у можливість повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Президент Е. Макрон спирався на думку французької військової розвідки, яка прогнозувала, що Кремль обмежиться локальним вторгненням та окупацією Донбасу, щоб продемонструвати своїм громадянам військовий успіх.

На початку грудня російське керівництво заявило, що має намір домогтися від США та їх союзників у Європі надійних, юридично зафіксованих гарантій безпеки, які б виключали будь-яке подальше просування НАТО на схід і розміщення поруч з територією РФ наступальних озброєнь. Згодом, 17 грудня, російське МЗС опублікувало проекти договорів між Росією та США, а також з НАТО щодо гарантій безпеки. Ці угоди передбачали зобов'язання США та їх союзників у Європі виключити подальше розширення НАТО на схід, не включати до Альянсу Україну та інші країни, які раніше входили до СРСР. Також США мали відмовитися від будь-якої військової діяльності на території України, інших держав Східної Європи, Центральної Азії та Закавказзя, припинити з ними двостороннє військове співробітництво. В інших пунктах договорів містились вимоги не розгортати ракети середньої та меншої дальності в районах, звідки вони можуть вражати територію Росії та НАТО, утриматися від польотів важких бомбардувальників і присутності бойових кораблів у районах, звідти вони можуть вражати цілі на території іншої сторони.

Угоди де-факто були публічною заявкою Москви на ексклюзивну сферу впливу на території колишнього СРСР і містили ультимативні вимоги, які прямо суперечили основоположним принципам НАТО, а тому російські вимоги одразу були публічно відкинуті президентом Дж. Байденом. Разом із тим, Сполучені Штати запропонували Росії провести у дво- та багатосторонньому форматі переговори з безпеки у Європі.

У Москві добре розуміли, що їх вимоги були нереалістичними і неприйнятними з точки зору можливості їх задоволення. Стратегія Кремля полягала у затягуванні Заходу у переговорний процес. По-перше, це дозволяло виграти час для завершення військових приго-

тувань, маскуючи їх під підняття ставок у торгах. По-друге, допоки тривали переговори США і ЄС утримувались би від надання Україні нових озброєнь і застосування до Росії превентивних санкцій, сподіваючись на дієвість дипломатії.

У якості тактичних поступок США висловили готовність обговорити можливі обмеження на розміщення ракет середньої дальності та військові навчання у Східній Європі, якщо Москва також погодиться на аналогічні кроки (Українська правда, 2022). Не публічно Вашингтон був готовий зняти питання вступу України до НАТО на найближче десятиріччя та сприяти наданню ОРДЛО часткової автономії на прийнятних для Києва умовах. Паралельно Дж. Байден постійно застерігав, що США та ЄС запровадять проти Росії наджорсткі економічні санкції у разі вторгнення в Україну.

84

Три раунди переговорів 10-13 січня 2022 р. у форматі США-Росія, Рада Росія-НАТО й у рамках ОБСЄ прогнозовано завершилися безрезультатно. Наслідком цього стала атмосфера невизначеного напруження в Європі та поява «привиду нової війни». Після тупику у переговорах Москва активізувала нарощення військ уздовж кордонів з Україною. До середини лютого їх кількість зросла зі 110 тис. до понад 170 тис. осіб.

Під час військових приготувань Москви до вторгнення адміністрація Байдена діяла недостатньо рішуче, покладаючись значною мірою на дипломатичні зусилля. І лише на початку січня 2022 р. американські представники почали змінювати свою риторику на більш жорстку. Поряд із закликами до деескалації почали лунати погрози запровадження жорстких економічних санкцій, зокрема щодо збудованого трубопроводу «Північний потік – 2», у разі вторгнення росії в Україну. Однак Дж. Байден постійно акцентував, що США захищатимуть лише територію країн НАТО і прагнуть не допустити війни з РФ через Україну. Така маніакальна демонстрація Вашингтоном своїх «червоних ліній» лише додавала впевненості Кремлю, що Захід військово не втручатиметься у разі вторгнення.

Разом із тим, Сполучені Штати здійснили ряд військових заходів. З початком кризи США закликали європейських союзників зняти наявні обмеження на поставки летальної зброї Україні. Наприкінці грудня 2021 р. адміністрація Дж. Байдена таємно ухвалила рішення надати Києву екстрену військову допомогу на \$200 млн. Новий пакет допомоги включав стрілецьку зброю, боєприпаси, близько 300 ПТРК

«Javelin», гранатомети, снайперські гвинтівки, бронезилети, медичні комплекти, радіолокаційні системи (Климовець, Мартинчук, 2023, 133). При цьому адміністрація Байдена в середині січня дала зрозуміти Києву, що США не нададуть суттєво більше військової допомоги. Тоді ж Велика Британія та США направили до Києва групу фахівців з кібербезпеки для зміцнення захисту об'єктів критичної інфраструктури та урядових інформаційних ресурсів. Також уряд США дав дозвіл трьом союзникам по НАТО, Латвії, Литві та Естонії, відправити в Україну ПТРК «Javelin» і ЗРК «Stinger» американського виробництва та обговорював з урядами Польщі, Чехії, Словаччини, Болгарії можливість надання Україні радянської техніки й озброєнь з їх запасів. Разом із тим, від початку кризи президент Дж. Байден виключив розміщення американських військ на території України для стримування російської агресії.

Щоб заспокоїти східноєвропейських союзників по НАТО, США направили до Польщі групу винищувачів, оголосили про додаткове розміщення у Східній Європі 5 тис. американських військовослужбовців і десятків бойових гелікоптерів. В цілому з листопада 2021 р. упродовж чотирьох місяців кризи військова присутність США в Європі зросла з 74 тис. до 100 тис. чол. Також США направили до Європи двадцять бойових кораблі, однак утрималися від їх відправки у Чорне море.

Попри заклики Києва, США утрималися від введення превентивних санкцій проти Росії, посилаючись на те, що це підірве їх стримуючий потенціал. Розроблений США та Європою пакет економічних санкцій на випадок військової агресії включав санкції проти кількох великих банків і державного боргу РФ, експортний контроль у ключових секторах. Водночас через заперечення з боку європейців він не передбачав санкцій проти експорту російської нафти та газу або відключення РФ від системи міжнародних платежів SWIFT, на чому наполягала українська влада. Ще одним практичним кроком з підтримки України стало надання урядом США 15 лютого 2022 р. кредитної гарантії на \$1 млрд. на підтримку економічної стійкості.

Таким чином, логіка та характер дій адміністрації Дж. Байдена у цей період свідчить, що її стратегічною метою в умовах наростання загрози війни було не стільки військова підтримка Києва, скільки стримати війну у межах української території та не дати їй поширитися у регіоні, захистивши своїх союзників по НАТО від агресії РФ.

На цьому фоні більш активну позицію займав Конгрес США, перш за все члени українських кокусів в Сенаті та Палаті представників. Наприкінці листопада сенатори Р. Портман і Дж. Шахін запропонували збільшити обсяг військової допомоги Україні на 2022 р. з \$300 млн. до \$350 млн., зокрема на летальну зброю – з \$75 до \$125 млн.

У середині грудня 2021 р. група сенаторів зареєструвала законопроект «Акт гарантування суверенітету України шляхом посилення її оборони» (The Guaranteeing Ukraine's Autonomy by Reinforcing its Defense Act, GUARD), який передбачав значне збільшення військової допомоги Києву та негайні санкції проти компанії-оператора «Північного потоку-2» – Nord Stream 2 AG. Документ пропонував надати Україні в 2022 р. \$450 млн. на військові потреби, суттєво збільшити фінансування навчання українських офіцерів у рамках Міжнародної програми військової освіти та підготовки (IMET). Також GUARD Act містив пропозицію виділення додаткових \$100 млн. для Києва на такі термінові речі, як системи ППО та протикорабельні ракети.

86

17 січня 2022 р. Київ відвідала двопартійна делегація американських сенаторів (Дж. Шахін, К. Мерфі, Р. Блюменталь, Е Клобучар, Р. Портаман, К. Крамер, Р. Вікер), яка зустрілася з головою МЗС Д. Кулебою та президентом В. Зеленським. Сенатори запевнили у повній солідарності з Україною на фоні наростання загрози російського вторгнення та пообіцяли сприяти поставкам летальної зброї, зокрема ЗРК «Stinger», ПТРК «Javelin», стрілецької зброї та патрульних катерів (Грищенко, Добрий-Вечір, 2023, 8).

Наприкінці січня Київ також відвідала делегація Палати представників США (11 конгресменів), яка також запевнила у повній підтримці Києва з боку Конгресу. Представники українських кокусів в Сенаті та Палаті представників у своїх листах до президента Дж. Байдена, заявах і статтях у ЗМІ закликали Білий Дім збільшити обсяги поставок зброї Україні, надати Києву системи ППО, протитанкові та протикорабельні озброєння, допомогу у сфері кібербезпеки, а також негайно запровадити санкції проти «Північного потоку-2» як превентивний крок.

Протягом листопада 2021 – лютого 2022 рр. адміністрація Дж. Байдена доклала багато дипломатичних зусиль для мирного розв'язання кризи. Так за ці чотири місяці американський президент чотири рази розмовляв по телефону з В. Зеленським і тричі з в. путіним, провів численні переговори з європейськими колегами, відбулися чотири

розмови між радником президента США з безпеки Дж. Салліваном та головою Офісу Президента України А. Єрмаком, три телефонні розмови та три зустрічі між головою вітчизняного МЗС Д. Кулебою та Держсекретарем Е. Блінкеном, три розмови та дві зустрічі між Е. Блінкеном і головою МЗС РФ С. Лавровим. Зрештою, дипломатія не змогла запобігти новій великій війні у Європі. На думку американської розвідки, ідея підкорення України силовим шляхом виникнула у російського президента задовго до вторгнення, і він параноїдально прагнув цього, вважаючи її реалізацію ледь не ключовою частиною своєї історичної місії та майбутньої спадщини.

12 січня Київ з таємним візитом відвідав директор ЦРУ В. Бернс для зустрічі з керівниками української розвідки та президентом. Під час розмови з В. Зеленським він передав карти та інформацію про плани росії з висадки десанту в Гостомелі під Києвом та атаки на столицю з території Білорусі через зону відчуження та півночі, а також повідомив, що до планів Кремля входить усунення українського керівництва, зокрема вбивство президента, щоб обезголовити центральну владу (Road to war, 2022).

19 січня Київ з коротким візитом відвідав Державний секретар США Е. Блінкен для зустрічей з головою МЗС Д. Кулебою та президентом В. Зеленським. Очільник американської дипломатії повторив попередження щодо загрози життю українського лідера та рекомендував подумати про евакуацію президента з родиною зі столиці та механізми безперервності державної влади на випадок вбивства президента, голови ВРУ чи прем'єр-міністра. Виступаючи перед працівниками посольства США в Києві, Е. Блінкен попередив, що в. путін може надати наказ про напад найближчим часом.

Наприкінці січня Державний департамент США рекомендував американським громадянам негайно покинути Україну через ризик російського вторгнення. Ще через два тижні більшість дипломатичного персоналу США були евакуйовані до Польщі, а саме американське посольство тимчасово передислоковане до Львова. Тоді ж США евакуювали з України 150 військових інструкторів із Національної гвардії Флориди, які перебували на Яворівському полігоні для навчання українських солдат і офіцерів.

Виступаючи на Мюнхенській конференції з безпеки 19 лютого 2022 р., президент В. Зеленський запевнив, що Україна прагне до миру, але у випадку нападу Росії буде захищатися, та заявив про

скликання консультацій держав – гарантів Будапештського меморандуму (Слово і діло, 2022). Під час зустрічі у кулуарах конференції з віце-президентом США К. Гарріс В. Зеленський вчоргове відхилив пропозицію у цілях безпеки залишити разом із родиною Україну.

21 лютого президент РФ в. путін підписав укази про визнання незалежності так званих «народних республік» на окупованих територіях Донецької та Луганської обл. в їх адміністративних кордонах і направлення російських військ в «ДНР» і «ЛНР» для нібито підтримки миру. Це була прелюдія до повномасштабного вторгнення. Того ж дня у телефонній розмові Дж. Байден знову запропонував евакуюватися з країни, на що отримав відповідь: «Мені потрібна зброя, а не евакуація» (Віднянський, Мартинов, 2023). 22 лютого адміністрація Дж. Байдена повідомила Київ про заплановане вторгнення Росії найближчими днями.

88 — Останнім жестом політичної підтримки України з боку США напередодні війни стало запрошення міністра закордонних справ Д. Кулеби виступити на Генеральній асамблеї ООН та відвідати Вашингтон 22-23 лютого. В американській столиці голова вітчизняного МЗС зустрівся не лише з держсекретарем Е. Блінкеном, а й президентом Дж. Байденом, які запевнили його у продовженні військової та економічної допомоги. Втім на зустрічі панував похмурий настрій. Як пізніше підтвердить Д. Кулеба, «люди з оточення Байдена дивилися на мене та Україну в моїй особі, як лікарі на приречену онкохвору людину» (D'Anieri, Hurak, 2022, 128).

Скептичне ставлення американських урядовців до шансів України вистояти у війні з РФ та відповідно стримана військова підтримка зумовлювалися оцінками та прогнозами розвідувальних служб США. Згідно з планами російського керівництва, які стали відомі, Кремль планував здійснити блискавичну широкомасштабну атаку на Україну з шести напрямків одночасно силами 180 тис. військових за підтримки величезної кількості бронетехніки та бойової авіації.

Стратегічною метою російського вторгнення, за задумом в. путіна, була зміна влади у Києві та окупація більшої частини України. Складовими цього плану були швидке захоплення Києва, ліквідація президента В. Зеленського, розгром найбільш боєздатних частин ЗСУ на сході, взяття під контроль великих міст. Після капітуляції України планувалося розчленувати її на дві частини. Західна Україна, де традиційно домінували антиросійські настрої, мала залишитися

незалежною державою. Водночас на більшій частині країни, окупованій Росією, планувалося встановити маріонетковий режим, провести фільтрацію проукраїнських активістів і політиків, сформувати нові владні структури з числа проросійських колаборантів. Провідну роль у цих процесах мали відігравати один з лідерів проросійської партії ОПЗЖ В. Медведчук і колишні функціонери режиму В. Януковича, які втекли до росії після «Революції Гідності».

Новий «український» уряд в Києві підписав би угоди з РФ про визнання втрати Криму, незалежності «ЛНР» і «ДНР», а також приєднання до інтеграційних процесів у рамках Союзної держави Росії та Білорусії. Таким чином, Росія повернула б Україну до своєї сфери впливу та різко посилювала свої позиції в Європі. У цій ситуації жорсткі економічні санкції Заходу, на думку в. путіна, були неминучими, але їх можна було пережити за рахунок накопичених валютних запасів. Водночас геополітичні вигоди для Москви від підкорення України значно переважали можливі втрати.

Розвідувальна спільнота США, маючи достовірну інформацію про наміри та військові ресурси Кремля, точно визначила терміни та основні напрямки вторгнення в Україну, але переоцінили боєздатність російської армії та недооцінили можливості ЗСУ та стійкість українських державних інститутів. Це призвело до помилкових висновків і прогнозів розвитку ситуації. Фахівці Національної розвідки США, ЦРУ, Міністерства оборони прогнозували, що у разі вторгнення Київ буде захоплений протягом трьох-чотирьох днів, а більшість території України буде окупована протягом 10-14 днів. Втрати Росії у цій військовій компанії могли скласти 3-10 тис. чол., України – від 5 до 25 тис. військових (Road to war, 2022). Під впливом таких песимістичних оцінок розвідувальних структур адміністрація Дж. Байдена, радячи В. Зеленському евакуюватися за кордон, готувалася до створення українського уряду в екзилі (у Варшаві) та підтримки партизанського руху в Україні після окупації Росією.

О четвертій годині ранку 24 лютого 2022 р., коли десятки тисяч російських військових і техніка перетинали український кордон, мільйони мешканців України прокинулись від сирен і масованих ракетних ударів. Протягом декількох наступних днів Росія запустила по цілях в Україні понад 400 ракет, а російські війська активно намагалися оточити Київ, захопити Харків, північ, південь і схід країни.

У своїй заяві вранці 24 лютого американський президент Дж. Байден засудив неспровокований і невинуватий напад Росії на Україну та пообіцяв Кремлю спільну та рішучу відповідь США та їхніх союзників. Увечері того ж дня США, ЄС, Канада, Велика Британія та Японія оголосили про запровадження жорстких економічних санкцій проти Росії. Цей санкційний пакет включав експортні обмеження в ключових секторах економіки, санкції на експорт високотехнологічної продукції в Росію, проти найбільших російських державних підприємств, чотирьох великих банків, а також візові санкції проти російських урядовців і членів їхніх сімей.

Слід зазначити, що за декілька днів до цього був запроваджений перший пакет західних санкцій, пов'язаний із визнанням Росією незалежності ДНР і ЛНР. ЄС увів санкції проти 351 депутата державної думи РФ, які підтримали це рішення, а США запровадили санкції проти двох банків, які фінансують російський ВПК, заборонили торгівлю та інвестиції в «народні республіки». (Götz, Staun, 2022, 485). Також Сполучені Штати ввели санкції проти компанії-оператора газопроводу «Північний потік-2» та її керівника, що разом з рішенням уряду Німеччини зупинити його сертифікацію поховало цей проект. Разом із тим, заклики Києва накласти ембарго на поставки російського газу та нафти до Європи, відключити РФ від міжнародної платіжної системи SWIFT та запровадити безпольотну зону над Україною тоді не були почуті.

Лише на третій день вторгнення, коли стало зрозуміло, що російський блицкриг провалився, Вашингтон оголосив про надання Україні екстреної військової допомоги на \$350 млн. До неї увійшли ПТРК «Javelin», ЗРК «Stinger», боеприпаси, гранатомети та військова амуніція. При цьому Сполучені Штати свідомо не хотіли бути першими, хто надав Києву летальну зброю під час війни. Трохи раніше Естонія та Нідерланди, отримавши від США дозвіл на передачу, заявили про надання Україні ПТРК «Javelin» і 200 зенітних ракет для ЗРК «Stinger», медичного устаткування, бронезилетів.

Тоді ж, 26 лютого, ЄС, США, Велика Британія та Канада оголосили про третій пакет економічних санкцій проти Росії. Він передбачав замороження резервів ЦБ РФ, активів російських урядовців і олігархів і членів їхніх сімей на території Європи та США, відключення від системи SWIFT п'ятих російських банків. Також ЄС і США повністю закрили свій повітряний простір для російської авіації.

Подальше розгортання подій в Україні перекреслило прогнози американської розвідки про швидке повалення уряду в Києві та окупацію країни. Ситуація критично потребувала активного лідерства США у консолідації підтримки України, натомість адміністрація Дж. Байдена опинилася в розгубленості, не маючи чіткої стратегії, діяла інертно.

Висновки. Безпекова криза навколо України наприкінці 2021 – лютому 2022 р. була зумовлена дією об'єктивних чинників і процесів – імперською політикою Кремля та прагненням України до виходу з орбіти російського впливу, інтеграції до Європи. Вичерпавши всі політичні та гібридні інструменти блокування руху України на Захід, російський диктатор в. путін вирішив кардинально змінити ситуацію за допомогою військового вторгнення та повалення центральної влади у Києві, розраховуючи на блискавичний і успішний удар.

Головним каталізатором для остаточного рішення російської верхівки щодо підготовки вторгнення стало некероване та ганебне виведення американських військ з Афганістану, яке було сприйняте у Москві як свідчення слабкості адміністрації Дж. Байдена. У подальшому нерішучі дії та риторика Вашингтону, його готовність до поступок Росії лише посилювали впевненість Кремля у тому, що США і ЄС у разі вторгнення в Україну обмежаться запровадженням економічних санкцій та не будуть втручатися військово. У цьому контексті напад Росії на Україну, враховуючи нерішучу позицію Заходу, був неминучим, і навряд чи восени 2021 р. українське керівництво могло завадити цьому.

Джерела та література:

1. Буряченко, О. В. 2023. Російсько-українська війна як фактор порушення та еволюції світової безпекової рівноваги. Політикус, 2: 73-83.
2. Виступ В. Зеленського на Мюнхенській конференції 19.02. 2022р.: повний текст. Слово і діло: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/19/povuna/polityka/vystup-zelenskoho-myunxenskij-konferencziyi-povnyj-tekst> (accessed October 16, 2023).
3. Віднянський, С., та Мартинов, А. 2023. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. К.: Інститут історії України НАН.

4. Грищенко, Т., та Добрий-Вечір, І. 2023. Погляди американського політикуму на російсько-українські відносини наприкінці 2021 – 23.02.2022. Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Історія 2 (157): 5-12.
5. Державний секретар США розповів, про що Штати готові домовлятися з РФ. 2022. Українська правда. 9 січня 2022 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/01/9/7319831/> (accessed October 11, 2023).
6. Джонсон розповів, як країни ЄС реагували на перспективу вторгнення Росії в Україну. Glavcom.ua. 23 листопада 2022 р. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/frantsija-do-ostannoho-ne-virila-dzhonson-rozpoviv-jak-jes-vidreahuvav-na-vtorhnennja-rf-890924.html> (accessed October 11, 2023).
7. Климовець, В., та Мартинчук, І. 2023. Позиція США щодо російсько-української війни в 2014-2022 рр. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії 35: 128-136.
- 92 — 8. Лоссовський, І. Є. 2018. Зовнішньополітична стратегія росії щодо країн пострадянського простору як реалізація «нової доктрини обмеженого суверенітету». Стратегічна панорама 2: 19-30.
9. Моренчук, А., та Колесниченко, Н. 2023. Міжнародні наслідки виведення американських військ з Афганістану. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії 1(15): 31-44.
10. D'Anieri, P., and Hurak, I. 2022. The Evolution of Russian Political Tactics in Ukraine. Problems of Post-Communism 69 (2): 121-132.
11. Götz, E, and Staun, J. 2022. Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. Contemporary Security Policy 43 (3): 482-497.
12. Kanet, R. E. 2021. The Russian Federation, the USA and European security. International Politics 58: 235-258.
13. Lanoszka, A., and Becker, J. 2023. The art of partial commitment: the politics of military assistance to Ukraine. Post-Soviet Affairs 39 (3): 173-194.
14. Road to war: U.S. struggled to convince allies, and Zelensky, of risk of invasion. The Washington Post. 16.08. 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/interactive/2022/ukraine-road-to-war/> (accessed October 16, 2023).

References:

1. Buriachenko, O. V. 2023. Rosiisko-ukrainska viina yak faktor porushennia ta evoliutsii svitovoi bezpekovoi rivnovahy. *Politykus*, 2: 73-83.
2. Vystup V. Zelenskoho na Miunkhenskii konferentsii 19.02.2022 r.: povnyi tekst. Slovo i dilo: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/19/novyna/polityka/vystup-zelenskoho-myunxenskij-konferencziyi-povnyj-tekst> (accessed October 16, 2023).
3. Vidnianskyi, S., ta Martynov, A. 2023. Rosiisko-ukrainska viina ta mizhnarodne spivtovarystvo: monohrafia. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN.
4. Hryshchenko, T., ta Dobryi-Vechir, I. 2023. Pohliady amerykanskooho politykumu na rosiisko-ukrainski vidnosyny naprykintsi 2021 – 23.02.2022. *Visnyk KNU imeni T. Shevchenka. Istoriiia* 2 (157): 5-12.
5. Derzhavnyi sekretar SShA rozpoviv, pro shcho Shtaty hotovi domovliatysia z RF. 2022. *Ukrainska pravda*. 9 sichnia 2022 r. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/01/9/7319831/> (accessed October 11, 2023).
6. Dzhonson rozpoviv, yak krainy YeS reahувaly na perspektyvu vtorhnennia Rosii v Ukrainu. *Glavcom.ua*. 23 lystopada 2022 r. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/frantsija-do-ostannoho-ne-virila-dzhonson-rozpoviv-jak-jes-vidreahuvav-na-vtorhnennj-arf-890924.html> (accessed October 11, 2023).
7. Klymovets, V., ta Martynchuk, I. 2023. Pozytsiia SShA shchodo rosiisko-ukrainskoi viiny v 2014-2022 rr. *Aktualni problemy vitchyzniano i ta vsesvitnoi istorii* 35: 128-136.
8. Lossovskiy, I. Ye. 2018. Zovnishnopolitychna stratehiia rosii shchodo krain postradianskoho prostoru yak realizatsiia «novoi doktryny obmezhenoho suverenitetu». *Stratehichna panorama* 2: 19-30.
9. Morenchuk, A., ta Kolesnychenko, N. 2023. Mizhnarodni naslidky vyvedennia amerykanskykh viisk z Afhanistanu. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii* 1(15): 31-44.
10. D'Anieri, P., and Hurak, I. 2022. The Evolution of Russian Political Tactics in Ukraine. *Problems of Post-Communism* 69 (2): 121-132.
11. Götz, E, and Staun, J. 2022. Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. *Contemporary Security Policy* 43 (3): 482-497.

12. Kanet, R. E. 2021. The Russian Federation, the USA and European security. *International Politics* 58: 235-258.

13. Lanoszka, A., and Becker, J. 2023. The art of partial commitment: the politics of military assistance to Ukraine. *Post-Soviet Affairs* 39 (3): 173-194.

14. Road to war: U.S. struggled to convince allies, and Zelensky, of risk of invasion. *The Washington Post*. 16.08. 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/interactive/2022/ukraine-road-to-war/> (accessed October 16, 2023).